

байланыстылық, тұтастық және бөлікке бөлінушілік сияқты негізгі белгілерін оқытумен қатар жүргізіледі. Мәтін тұтастығын үйрету үшін мәтіннің негізгі ойын қамтамасыз ететін мәтін тақырыбын қою, оны анықтау тапсырмалары берілсе, мәтіннің бөлінушілік қасиетін таныстыру үшін оны бөліктерге жіктеуді, басы, ортасы, соңын табуды үйренеді. Алайда мәтіннің байланыстылық қасиеті түсіндірілмейді. Тілдің лексикалық және синтаксистік байланыс құралдары арқылы, яғни қайталаулар, есімдіктер т.б арқылы жүзеге асырылатынын білетін болса, онда эссе, шығарма жазу кезінде ойын жүйелеп жазуға қалыптасады.

Бұл жерде оқушы өз ойын байланыстырып жазуға үйренуі үшін мәтіннің тек сыртқы ерекшеліктерін, белгілерін анықтап қана қоймай, мәтінге тән байланыстылық, жүйелілік белгілерін, яғни сөйлемдер арасындағы байланыс (тізбектік байланыс) түрлерін үйрету керек. Сөйлемдер байланысын қамтамасыз ететін тілдік құралдар мен тірек сөздердің қызметін практикалық бағытта оқытуды қарастырып, осындай жаттығуларды оқулыққа енгізуді ұсынынамыз.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Выготский Л.С. Проблемы развития психологии // Собр. соч.: в 6 т. – М.: 1982. Т 2. - 226 с. Мұқанов.М.М. Ақыл-ой өрісі. – Алматы: Қазақстан, 1962. - 171 б.
2. Лурия А.Р. Развитие речи и формирование психологических процессов у ребенка. – М.: АПН РСФСР, 1956. - 94 с.
3. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования.– М.: Педагогика, 1986. -240 с.
4. Талызина Н.Ф. Формирование познавательной деятельности младших школьников: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 175 с.
5. Мұқанов.М.М. Ақыл-ой өрісі. – Алматы: Қазақстан, 1962. - 171 б.
6. Пиаже Ж. Избранные психологические труды: Психология интеллекта. Генезис числа у ребенка. – М: Просвещение, 1969. - 659 с.
7. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации – М.: Наука, 1982. - 158 с.
8. Рахметова С. Қазақ тілі әдістемесінің теориясы мен технологиясы, – Алматы: Қаз ҰПУ, 2007. - 184 б.
9. Базарбекова Р.Ж. «Бастауыш сынып оқушыларын жазбаша байланыстырып сөйлеуге үйрету әдістемесі» (п.ғ.к. автореферат) Алматы, 2008. <https://kk.convdocs.org/docs/index-314908.html>

ӘОЖ 37.015

<https://doi.org/10.53355/p3535-5171-5677-p>

НАШАР ЕСТИТІН КІШІ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУЫН АРТ-ТЕРАПИЯ АРҚЫЛЫ ДАМУЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Байдильдинов Т.Ж.¹, Бағышбек А.Б.²

¹п.ғ.к., аға оқытушы, Педагогика және психология институты «Арнайы білім беру» кафедрасы

²«7М01901 – «Арнайы педагогика кадрларын дайындау» мамандығының 2 курс магистранты
Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ.

E-mail: ¹t_baidildinov2020@mail.ru, ²arai.bagyshbek@mail.ru

Бұл мақалада нашар еститін кіші мектеп жасындағы балалардың шығармашылық ойлауын арт-терапия арқылы дамыту мәселесі қарастырылған. Мақаланың негізгі мақсаты – соңғы жылдары дамуында әртүрлі ауытқулары бар балаларға арналған арнайы білім беру мекемелеріндегі түзете-дамыту процесіне көбірек енгізіліп, оң нәтижелер беріп жатқан

арт-терапия әдісі туралы мәлімет беру. Арт-терапия әдістерін нашар еститін кіші мектеп жасындағы балаларға қолдану олардың шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік береді, о сылайша олардың жеке құндылығын, өзіне деген сенімділігін арттырады, нәтижесінде жағымды "Мен-тұжырымдаманы" қалыптастыруға ықпал етеді.

Тірек сөздер: нашар еститін балалар, шығармашылық ойлау, арт-терапия.

В данной статье рассматривается проблема развития творческого мышления слабослышащих детей младшего школьного возраста посредством арт-терапии. Основная цель статьи-рассказать о методе арт-терапии, который в последние годы все больше внедряется в коррекционно-развивающий процесс в специальных образовательных учреждениях для детей с различными отклонениями в развитии и дает положительные результаты. Применение методов арт-терапии для слабослышащих детей младшего школьного возраста позволяет раскрыть их творческий потенциал, повышает их личностную ценность, уверенность в себе и, как следствие, способствует формированию позитивной "Я-концепции".

Ключевые слова: слабослышащие дети, творческое мышление, арт-терапия

This article discusses the problem of developing creative thinking of hearing-impaired children of primary school age through art therapy. The main purpose of the article is to tell about the method of art therapy, which in recent years has been increasingly introduced into the correctional and developmental process in special educational institutions for children with various developmental disabilities and gives positive results. The use of art therapy methods for hearing-impaired children of primary school age allows them to unleash their creative potential, increases their personal value, self-confidence and, as a result, contributes to the formation of a positive "I-concept".

Key words: hard of hearing children, creative thinking, art therapy.

Қазіргі уақытта дефектология ғылымында есту анализаторының патологиясы бар балалардың танымдық саласының ерекшеліктері туралы зерттелгенімен, осы категориядағы балалардың шығармашылық ойлауының ерекшелігіне қатысты мәселелер әлі де толық зерттелмеген. Бұл мәселе түзету жұмыстарының мазмұнын жоспарлауды және нашар еститін балаларға білікті көмек көрсету үшін әдістемелік құралды таңдауда қиындықтар туғызуда. Дефектологтар (сурдопедагогтар, арнайы психологтар) кәсіби қызметтің стратегиясын дұрыс анықтауға мүмкіндік беретін ғылыми негізделген деректерді қажет етеді. Дұрыс таңдалған әдістеменің арқасында, есту анализаторының өрескел бұзылуына және осы бұзылудан туындаған сөйлеу түсінбеушілігіне қарамастан, балалар шығармашылық шешімдер қабылдауға, қоршаған ортадағы шындыққа жеке көзқарасын білдіруге үйренеді.

Есту патологиясы бастапқы кезеңнен бастап баланы қолайсыз жағдайға душар етеді. Физикалық дамудың бұзылысымен қатар балада психикалық, эмоционалды, рухани, әлеуметтік бұзылыс түрлері де байқала бастайды. Бұл, О. Ю. Синевич атап өткендей, баланың әлеуметтік қатынастар жүйесіне сәтті енуіне және мәдени дамуына жол бермейді.

Л.И.Тигранованың айтуынша, есту бұзылысы бар балалардың ойлау операцияларының, жалпы логикалық дағдыларының, шығармашылық қабілеттерінің дамуы баланың есту патологиясымен өмір сүріп келе жатқан өмірлік тәжірибесіне байланысты. [1]

Қоғам дамуының қазіргі кезеңінде жеке тұлғаның дамуына түбегейлі жаңа талаптар енгізілуде. Шығармашылық белсенділік пен бастамашылдық, болашаққа бағдарлану, жаңа қызмет түрлеріне икемді көшу мүмкіндігі бірінші орынға шығады. Бұл шығармашылық ойлаудың толық дамуын талап етеді. [2]

Егеменді еліміздің білім беру жүйесінде әлемдік деңгейге жету үшін жасалынып жатқан талпыныстар оқытудың әдіс-тәсілдерін қолдана отырып, терең білімді, ізденімпаз, барлық іс-әрекеттерінде шығармашылық бағыт ұстанатын, сол тұрғыда өз болмысын таныта алатын жеке тұлға ісіне ерекше мән берілуде. Сондықтан да, әрбір білім ордасы оқу үрдісінде балалардың танымдық белсенділіктерін арттырып, шығармашылық әрекетінің

дамуына жол ашуы қажет. Мұның ішінде бүгінгі таңда мүмкіндігі шектеулі балаларға қатысты мемлекетіміздің алдында тұрған негізгі мәселелердің бірі оларды қоғамдық өмірге дайындау. Оны 2002 жылғы 11 шілдеде №343 Қазақстан Республикасында қабылданған «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-психологиялық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Заңы, тұңғыш президентіміз Н.Ә.Назарбаевтың 2014 жылы 17 қаңтардағы «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауы да дәлелдейді.

Шығармашылық – бұл бүкіл тіршілік көзі. Мүмкіндігі шектеулі балалардың шығармашылығын дамыту мен тәрбиелеу бүгінгі көкейкесті мәселелердің бірі болып отыр. Баланың тілі мен ойлау мүшесінің дамуы тікелей оның ұсақ моторикасының дамуына әсер етеді деп ғалымдар дәлелдеген.

Шығармашылық ойлау жаңа идеяларды туындатуға бағытталған. Оның нәтижесінде қандай да бір мәселенің негізгі шешімі табылады. Шығармашылық ойлаудың барысында танымдық іс-әрекеттің ішкі мән-мағынасына, құнына, мақсатына сай жаңа ой-пікір құрылымдары пайда болмақ.

«Шығармашылық» сөзінің мағынасы «шығу», «ойлап табу» дегенді білдіреді. Көрнекті психолог Л.Выготский жаңалық ашатын әрекетті шығармашылық деп атаған. Ал, Я.Понамарев оны даму ұғымымен байланыстырды. Соңғы кездері шығармашылық сөзімен жаңалық, бастамашылық, белсенділік ұғымдары қатар қолданылып жүр. [3]

Ал, көрнекті педагогтар К.Ушинский, Ы.Алтынсарин, А.Макаренко, Ж.Аймауытовтар болса өз еңбектерінде оқушының шығармашылық ойлауына бағыт-бағдар беруді басты нәрсе деп қарады. [4]

Шығармашылық – білім көзі. Ал бүгінгідей күрделі әлеуметтік-экономикалық жаңартулар тұсында шығармашылық ойлау қабілеттері басты нысана болып саналады. Оқушыда шығармашылық ойлау қабілетінің болмауы үлкен маңызды мәселе.

Шығармашылық ойлау – өте күрделі үрдіс болып табылады. Ол адамға ғана тән. Білім беру үрдісіндегі басты бағдар – оқушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін дамыту және оларды шынайы өмірдегі дара тұлға етіп дайындау. Ол үшін, алдымен, өз таңдаулары бойынша оқытудың ұстанымын жүзеге асыру, яғни денсаулығын, дамуын, қызығуын ескеріп, өз дәрежелеріне қарай мүмкіндіктерін ашу. Оқытудың негізгі мақсаты өз бетінше дами алатын жеке адамды қалыптастыру болғандықтан, оқушылар өз бетінше танымдық әрекет етудің әдістері мен дағдыларын меңгерулері керек.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің алдына қойған міндеттерін оқушының шығармашылық ойлауын қалыптастырудың жаңа әдістерінсіз жүзеге асыру мүмкін емес. Оқушының шығармашылық ойлауын қалыптастыру оқу-тәрбие жұмысының маңызды бөлігі болып табылады. [5]

Мүмкіндігі шектеулі балалар, оның ішінде есту қабілеті бұзылған балалар үшін шығармашылық ойлауды дамыту ерекше өзектілікке ие, өйткені ол көрнекі-бейнелі ойлауды, шығармашылық қиялды, ауызша сөйлеуді, коммуникация тәсілдерін, сондай-ақ білім алушылардың әлеуметтік бейімделуін дамыту проблемаларын шешуге ықпал етуге бағытталады.

Шығармашылық ойлауын дамыту нашар еститін кіші мектеп жасындағы балаларды әлеуметтендіруге қосымша мүмкіндік береді. Шығармашылық қызметпен айналысу есту бұзылулары бар балалардың ойлауының барлық салаларында маңызды психикалық функциялардың дамуына ықпал етеді. Объектілердің абстрактілі көрінісіне, қиял мен шығармашылықтың дамуына, сондай-ақ қоршаған әлем мен шындықтың ең дәл идеясының дамуына көмектеседі.

Қазақстан Республикасының «Даму мүмкіндігі шектеулі балаларға әлеуметтік және медициналық-педагогикалық коррекциялық қолдау» Заңына сәйкес Қазақстанда өмірінің алғашқы айларынан бастап-ақ дамуында проблемалары бар балаларға диагностикалық түзете дамыту көмегін көрсету үшін ерте көмек көрсету жүйесі жүргізіліп келеді.

Осындай ерекшеліктері бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу Қазақстан Республикасының біртұтас мемлекеттік білім беру жүйесіне енгізілді. Статистикалық мәліметтерді талдау негізінде Қазақстанда есту қабілеті нашар балаларды оқыту мен әлеуметтік бейімдеуде көптеген мәселелердің бар екені анықталды. Есту қабілеті бұзылған балаларды оқыту мен тәрбиелеу үрдісінде әрбір балаға жеке әдіс қолданып, оларды кешенді түрде зерттеудің қажеттілігін көрсетеді. Баланың өмірінің алғашқы айларынан бастап жүргізілген кешенді медициналық-педагогикалық диагностикалау мен түзеу жұмыстары, әлеуметтік бейімделуге мүмкіндік туғызады.

Есту қабілеті нашар баланың ішкі әлемі күрделі. Есту қабілетінің бұзылуы балаға қоршаған ортаны тануға және ондағы алуан түрлілікті сезінуге мүмкіндік бермейді. Ол үшін мұндай балалардың өзін-өзі тануы, ересектер әлеміне толық енуіне мүмкіндік беретін құралдар мен әдістерді дұрыс таңдау қажет. К. А. Михальченко, Е. З. Яхнина, Е. А. Медведева және тағы басқа ғалымдардың ойынша осындай мәселені шешуге мүмкіндік беретін бірден бір құрал ретінде «өнерді» қарастыруға болады. Осыған сүйене отырып, көптеген заманауи зерттеушілер әр түрлі өнер түрлерін тек қана түзетушілік мақсатта ғана емес, сонымен қатар емдік және профилактикалық бағытта қолдануға баса назар аударуда. [6]

Қазіргі заманғы арнайы психология мен педагогика түзетудің тиімді құралдарын іздеуде мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеу процесінде өнерді қолдануға көбірек көңіл бөледі және заманауи зерттеулер дамуында әртүрлі ауытқулары бар балаларға өнердің оң әсерін объективті түрде растайды.

Мүмкіндігі шектеулі балалар ерекше категория болып табылады, олармен жұмыс жасау кезінде өнер олардың көркемдік дамуы мен мәдениетін қалыптастыру құралы ретінде ғана емес, сонымен бірге оларға емдік әсер етеді, дамудың ауытқуларының алдын-алу және түзету әдісі болып табылады.

Арнайы педагогика саласындағы зерттеулер көрсеткендей, өнер жеке тұлғаны дамытады, мүмкіндігі шектеулі баланың жалпы және көркемдік көкжиегін кеңейтеді, балалардың танымдық мүдделерін жүзеге асырады. Өнер шындықты эстетикалық танудың және оны көркем образдарда бейнелеудің өзіндік формасы бола отырып, дамуында ауытқулары бар балаға әлемді өзінің барлық байлығымен сезінуге және көркемдік іс-шаралар арқылы оны қалай өзгертуге болатындығын білуге мүмкіндік береді.

Өнердің адамдарға әсер ету принциптері ғалымдарды әрдайым қызықтырды. Тарихи дереккөздер ежелгі уақытта діни қызметкерлер, содан кейін дәрігерлер, философтар, мұғалімдер өнерді жан мен денені емдеу үшін қолданғанын көрсетеді. Ежелгі ғалымдар кескіндеме, театр, музыка, бидің адам психикасына әсер ету механизмін зерттей отырып, дененің функцияларын қалпына келтіру процесінде де, тұлғаның рухани әлемін қалыптастыруда да өнердің рөлі мен орнын анықтауға тырысты. Өнер емдеу әдісі ретінде Ежелгі Грецияда, Египетте, Месопотамияда, Қытайда және Үндістанда қолданылған. Алайда, XX ғасырда ғана ғылыми зерттеулердің нақты оң нәтижелеріне сүйене отырып, өнер ресми түрде емдеу әдісіне жатқызыла бастады. [7]

Эстетикалық тәрбие саласындағы жұмыстармен танымал Е.Сурно өнер тәрбиенің маңызды құралы екенін, баланың моральына әсер ететінін, сонымен қатар оның ойлауын, қиялын, эмоцияларын және сезімдерін қалыптастыратынын атап өткен.

Л.С. Выготский дамуында ауытқуы бар баланың жеке басының субмәдениетін қалыптастыруда өнер құралдарының рөліне ерекше мән берді.

Сонымен қатар, шетелдік арнайы педагогика өкілдері Э. Сеген, Ж. Демор, О. Декроли, сондай-ақ Ресейлік психологтар мен дәрігерлер Л.С. Выготский, А.И. Граборов, В. П. Кащенко және т. б. дамуында ауытқулары бар балаларды тәрбиелеу мен оқытудағы өнердің маңызды рөлін атап өтті.

Өнердің түзете-дамыту және психотерапиялық мүмкіндіктері балаға шығармашылық процесінде де, оның өнімдерінде де өзін-өзі көрсету және өзін-өзі тану үшін іс жүзінде шексіз мүмкіндіктер беруімен байланысты. Баланың көркемдік белсенділік

өнімдерін жасауы қарым-қатынас процесін жеңілдетеді, жеке дамудың әртүрлі кезеңдерінде ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынас орнатады. Баланың шығармашылық нәтижелеріне басқалардың қызығушылығы, олардың көркемдік іс-әрекеттің өнімдерін қабылдауы (суреттер, қолөнер, орындалған әндер, билер және т.б.) өзін-өзі бағалауды, дамуында ауытқулары бар баланың өзін-өзі қабылдауын арттырады. Бұл ең маңызды мәселені шешуді қамтамасыз етеді — баланы макроәлеуметтік ортада өнер мен көркемдік іс-әрекет арқылы бейімдеу.

Балалардың шығармашылық ойлауын ғана емес, сонымен қатар жағымды жеке қасиеттерін дамытуға ықпал ететін психокоррекциялық әсер етудің тиімді құралдарының қатарына арт-терапия жатады. Бұл О.В. Якубенконың зерттеу материалдарынан дәлелді негіздеме тапты. Автор бастауыш мектеп жасындағы балалармен жұмыс істеудің мұндай құралдары жанжалдардың алдын-алу, балалардың мінез-құлқының теріс формаларын жою үшін тиімді екенін сенімді түрде дәлелдейді және негіздейді. [2]

Бүгінгі таңда арт-терапия психологтар, психотерапевттер және дефектологтар жұмысында қолданылатын тиімді әдістердің бірі болып саналады. Бұл дамуында ауытқулары бар әртүрлі эмоционалды және мінез-құлық бұзылулары бар балаларға психологиялық көмек көрсету кезінде өте құнды және тіпті таптырмайтын құрал. Арт-терапияның өзіндік педагогикалық бағыты бар, оның міндеттері даму, түзету, білім беру және әлеуметтену болып табылады.

Соңғы жылдары арт-терапия даму бұзылыстарының әртүрлі нұсқалары бар балаларға арналған арнайы білім беру мекемелеріндегі түзете-дамыту процесіне көбірек енгізіліп, оң нәтижелер беріп келеді. Сондықтан біз арнайы білімге қатысты арт-терапияны ғылыми білімнің (өнер, медицина және психология) бірнеше салаларының синтезі ретінде қарастырамыз, ал медициналық және психокоррекциялық тәжірибеде әртүрлі өнер түрлерін өзіндік символдық түрде қолдануға негізделген және проблемалары бар баланың көркемдік және шығармашылық (шығармашылық) көріністерін ынталандыру арқылы жеке дамудағы психосоматикалық, психоэмоционалды процестер мен ауытқуларды түзетуді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін әдістер жиынтығы ретінде қарастырамыз.

Арт-терапия-бұл белгілі бір өнер түріне жанрлық тиістілігімен де, бағытымен де, психокоррекциялық терапевтік қолдану технологиясымен де анықталатын айырмашылықтары мен ерекшеліктері бар психокоррекциялық әдістердің жиынтығы.

Қазіргі уақытта "арт-терапия" ұғымы бірнеше мағынаға ие: емдеу мен түзетуде қолданылатын өнер түрлерінің жиынтығы ретінде қарастырылады; арт-терапия әдістерінің кешені ретінде; психотерапиялық және психокоррекциялық тәжірибенің бағыты ретінде; әдіс ретінде. Ол медицинада (психиатрия, терапия, хирургия және т.б.) және психологияда (жалпы, медициналық, арнайы) қолданылады. Арт-терапия әр түрлі өнер құралдарының адамға әсер етуімен байланысты бағыт ретінде өздігінен де, дәрі-дәрмектермен, педагогикалық және басқа құралдармен бірге қолданылады.

Арттерапия термині (art-therapy тікелей аударғанда «өнермен емдеу» деген мағынаны береді) ағылшын тілінен аударғанда шығармашылық терапия деген ұғымды білдіреді. Бұл сөз ағылшындардан келді. Оны жалпы ғылымға 1938 жылы алғаш енгізген Андриан Хилл болды. Ол туберкулезбен ауырған ауруларды емдеуге алғаш рет енгізген. Көп кешікпей бұл сөз тіркесі шектеусіз және психотерапияның барлық бағыттарында, педагогикада, әлеуметтік жұмыста т.б. қолданылады. Әр адам өзін, өз сезімін және өзінің жағдайын әуен, дыбыс және сурет арқылы көрсете алады. Емдеу орталықтарында жүргізілетін өнерге қатысты қызметтердің барлық түрінде қолданыла бастады. Арт-терапияның гуманистік бағытының өкілдері Эдит Крамер, Э. Виршоп, М. Бетенски, Р.Сильвер және т. б. Арт-терапияны өз тәжірибелерінде қолданған ресейлік ғалымдар: М.Ю. Алексеева, Е. Р. Кузьмина, Л. Д. Лебедева, А. В. Гришина, Л. А. Аметова, Е.А.Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольский.

Арт-терапияның мәні өнердің терапиялық және түзету әсерінен тұрады және көркем шығармашылық іс-әрекеттің көмегімен травматикалық жағдайды қалпына келтіруде, онымен байланысты тәжірибені көркемдік іс-әрекеттің өнімі арқылы сыртқы пішінге келтіруде, сонымен қатар жаңа жағымды тәжірибелер жасауда көрінеді.

Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасауда арт-терапияны қолдану бірқатар артықшылықтарға ие:

- біріншіден: психологиялық тұрғыдан қауіпсіз, еркін, бағалауды талап етпейді.
- екіншіден: баланың шығармашылық өнімі ретроспективті баға беруге мүмкіндік береді (орындалған жұмысты бағалау).

- үшіншіден: баланың өзіндік құндылығы туралы хабардар болу мүмкіндігін жасайды.

Арт-терапияның негізгі мақсаты адамды суретші немесе әртіс етіп шығару емес, оның психологиялық мәселелерін шешуге бағытталады. Мұндай жұмысқа жасына қарамастан кез-келген адам қатыса алады және бұл оның шығармашылық қабілеттерін қажет етпейді. Арт-терапияның қандай да бір өнерге жүйелі оқыту сабақтарынан айырмашылығы оның нәтижеге емес шығармашылық процеске бағытталуы. Еркін шығармашылық жағдайы эмоционалды босатуды, өзін-өзі көрсету мүмкіндігін береді және процестің барлық қатысушыларына үлкен рахат сыйлайды.

Бала кезінде әр адам сурет салды, мүсіндеді, ойнады, сондықтан арт-терапия әдісі іс жүзінде жас шектеулеріне ие емес және арт-терапия процесіне белгілі бір адамдардың қатысуына қарсы көрсетілімдер жоқ. Арт-терапия адамдар арасындағы қарым-қатынасты орнатуға көмектеседі.

Арт-терапия көбінесе сөйлеу қабілеті жеткіліксіз, өз ойларын сөзбен жеткізу қиын болатын және өз тәжірибелерін ауызша сипаттауда қиындық тудыратын адамдар үшін өте маңызды, яғни нашар еститін кіші мектеп жасындағы балаларға қолдану тиімді болып табылады.[7]

Күнделікті өмірде нашар еститін балалармен жұмыс жасауда педагог үшін ең бастысы – мүмкіндігінше сауықтыру технологияларын қолдану, өйткені оларды қолдану оңай, балаларға үлкен рахат сыйлайды, ең бастысы олардың психикалық, физикалық және психикалық денсаулығын қалыптастыруға тиімді кешенді әсер етеді.

Арт-терапия вербалды емес қарым-қатынас құралы болып табылады. Іс жүзінде әр баланың шығармашылық қызметтің әртүрлі салаларында оған ешқандай қабілет қажет етпейтін жұмысқа қатысу мүмкіндігі бар. Сонымен қатар, арт-терапияның "өнімдері" баланың көңіл-күйі мен ойларының объективті дәлелі болып табылады, бұл оларды диагностика ретінде пайдалануға мүмкіндік береді.[8]

Арт-терапияны нашар еститін кіші мектеп жасындағы балаларға қолданудың артықшылықтары:

- арт-терапия құралы вербалды емес қарым-қатынаста тиімді болып табылады, бұл өз кезегінде есту қабілеті зақымдалған балалармен жұмыс жасауда айрықша құнды;
- бейнелеу іс-әрекеті балаларды жақындастырудың күшті құралы;
- бейнелеу іс-әрекеті баланың жай-күйін оның жасаған жұмыстары арқылы бағалауға мол мүмкіндік береді;
- шығармашылық потенциалды және өзіндік бағалау мен сауығудың ішкі механизмдерін жұмылдыруға негізделеді.
- жұмыс жасауға барлығы бірдей қатыса алады, себебі ол көркемдік дағдыларды талап етпейді;
- көркемдік іс-әрекетке бірлесе қатысу – өзара қабылдау қатынастарына, эмпатияға мүмкіндік жасайды;
- баланың мәдени иденттілігін нығайтады, тілдік кедергілерді жеңуге (әсіресе көп ұлтты балабақшаларда, мектептерде) мүмкіндік береді;
- белгілі бір себептерге байланысты вербалды талқылауға қиындық тудыратын проблемалар мен фантазияға сүйенуге мүмкіндік жасайды;

- символикалық деңгейде әртүрлі сезімдерге тәжірибе жасап көруге, зерттеуге және оларды әлеуметтік тұрғыда танылған, лайық түрде көрсетуге көмектеседі;
 - іштей бақылау сезімін дамытады, кинестетикалық және көру түйсіктерімен тәжірибе жасап көруге жағдай жасайды, сенсорлық ептіліктердің дамуын арттырады, интуицияға және кеңістікте бағдарлануға жауап беретін мидың оң жақ жарты шарын дамытады;
 - өзін шығармашылық жағынан көрсетуге, қиялдың, эстетикалық тәжірибенің, көркемдік іс-әрекеттің практикалық дағдыларының, біртұтас көркемдік қабілеттердің дамуына жағдай жасайды;
 - адамның күнделікті өмірге және балабақшаға, мектепке адаптациялық қабілеттерін арттырады. Шаршауды, жағымсыз эмоциялық күйлерді және оның оқумен байланысты туындауын азайтады;
 - жеке дамудың әртүрлі ауытқушылықтары мен бұзылыстарын түзетуде тиімді.
- Тұлғаның сау потенциалына, өзіндік басқарудың және сауығудың ішкі механизмдеріне сүйенеді.

Қорытындылай келе, нашар еститін кіші мектеп жасындағы балалардың психикалық ерекшеліктері мен даму жағдайларын ескере отырып, осы санаттағы балалардың шығармашылық ойлауын дамыту үшін есту қабілеті зақымдалған балаларға өз іс-әрекеттерінің нәтижелерін бағалауға, оларды басқалардың нәтижелерімен салыстыруға мүмкіндік беретін арт-терапия әдістерін қолдану оң нәтиже беретінін сенімді түрде айтуға болады. Арт-терапияның қолданылатын құралдары мүмкіндігі шектеулі балалардың шығармашылық қабілеттерін, шығармашылық әлеуетін сәтті дамытуға жағдай жасауға көмектеседі.

Арт-терапия нашар еститін кіші мектеп жасындағы балалардың шығармашылық ойлауын ғана дамытып қоймай, сонымен қатар есту қабілеті нашар балалар үшін байланыс процесін жеңілдетеді, ауызша емес байланысқа мүмкіндік береді (арт-терапия өнімі арқылы), коммуникативті кедергілер мен психологиялық қорғаныстарды жеңуге көмектеседі, баланың сезімдерін, тәжірибелерін және эмоционалды жағдайларын білуге қосымша әсер етеді, эмоционалды жағдайлар мен реакцияларды реттеудің алғышарттарын жасайды, жеке құндылықты айтарлықтай арттырады, оң "Мен-тұжырымдаманы" қалыптастыруға және есту қабілеті зақымдалған бала жасаған өнімінің құндылығын әлеуметтік тану арқылы өзіне деген сенімділікті арттыруға ықпал етеді.

Сонымен қатар, осы жұмыста қарастырылған мәселелер одан әрі теориялық және практикалық зерттеулер үшін өте маңызды деп қорытынды жасауға болады. Әсіресе, мүмкіндігі шектеулі балаларды өнер құралдарымен әлеуметтік бейімдеу және оңалтуға байланысты мәселелерді айтуға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Тигранова Л. И. Развитие логического мышления детей с недостатками слуха: кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 61 с.
2. Бондарь С. В. Технология психокоррекционной работы по развитию у слабослышащих младших школьников творческого мышления // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2019 – №2 (февраль) –0,4п.л.
3. Қасымжанов А., Келбұғанов Ә. Ойлау мәнері. – Алматы, Қазақстан, 1867- 1846.
4. Аймауытов Ж. Психология.- Алматы, Рауан, 1995.-312б.
5. Мұқанов М.М. Бақылау және ойлау.- Алматы, Қаз.мем.бас, 1959.-120б.
6. Заикина Евгения Дмитриевна, студентка Лебеденко Инна Юрьевна. Арт-терапия в коррекции эмоционально-личностных нарушений у детей с нарушениями слуха .
7. Подлужная И.Н. Учебно-методический комплект «Арт-терапия как инновационная технология при работе с детьми с нарушением слуха в дополнительном образовании».
8. Утёмова Г.В. Учебно-методическая копилка приемов и методов психолого-педагогического сопровождения детей с ОВЗ (нарушение слуха) «Арт-терапия как средство развития когнитивных процессов в работе с детьми с нарушением слуха в дошкольном образовании».- Звериноголовское 2019.